

розстрілів людей представниками влади. Варто зазначити, що серед жертв голодомору були не лише селяни, а й голови сільських рад та керівники колгоспів. Так наприклад, упродовж листопада 1932 р. органами ДПУ було заарештовано 340 голів колгоспів, 750 членів правлінь та 195 інших працівників [2]. У січні 1933 р. з 419 засуджених осіб по 122 районах України 20 було розстріляно. Жахливою сторінкою голодомору є факти масового людоїдства. Упродовж весни 1933 р. лише у 16 районах Київської області було встановлено 123 випадки людоїдства і труподства [4].

Підводячи підсумок слід підкреслити, що сучасному суспільству треба пам'ятати як героїчне так і трагічне минуле свого народу. Достеменно невідомо скільки їх, наших з вами земляків-хліборобів були приречені на смерть в часи голодомору. Нелегко гортати чорну хроніку голодомору 1932-1933 рр., але без повної правди про минуле, якою б страшною вона не була б, не можливий процес оновлення та очищення, що відбувається сьогодні в Україні.

Список бібліографічних посилань

1. Веселова О. М., Марочко В. І., Мовчан О. М. Голодомори в Україні. Київ, 2000. 273 с.
2. Конквест Р. Жнива скорботи. Радянська колективізація і голодомор. Ктїв, 1993. 384 с.
3. Куліш А. Ф. Геноцид. Голодомор 1932–1933. Причини, жертви, злочинці. Полтава, 2000. 88 с.
4. Колективізація і голод на Україні: 1929–1933 : зб. матеріалів і документів / АН України, Інститут історії України ; упоряд.: Г. М. Михайличенко, Є. П. Шаталіна ; відп. ред. С. В. Кульчицький. Київ : Наук. думка, 1992. 736 с.

Одержано 07.11.2017

УДК 329.12

Олександр Семенович МОШЕНСЬКИЙ,

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ

КРИЗА СУЧАСНОГО ЛІБЕРАЛІЗМУ

Лібералізм як політична течія та ідеологія налічує вже більше 300 років. Він почав формуватися в Європі наприкінці XVII сторіччя. Його появі сприяла Англійська буржуазна революція 1640 року, яка була спрямована на повалення феодалізму та утвердження буржуазних відносин. Важливою віхою в становленні лібералізму був також реформаторський рух у Німеччині на чолі з Лютером. Ідейні засади народжаного лібералізму пов'язують з роботами таких видатних

мислителів, як Дж. Локк, Т. Гоббс, А. Сміт, І. Кант, Б. Констан, А. де Токвіль та ін.

Відомий американський дослідник лібералізму І Валлерстайн, в своїй роботі «Після лібералізму», вказував на три основні завдання, які постали перед цією доктриною з її появою: це утвердження загального виборчого права, створення держави добробуту та пошук національної ідентичності.

В теоретичному розвитку лібералізму навряд чи можна знайти роботи, які б достатньо повно і всебічно представляли його ідейну сутність. Та все ж, в більш менш систематизованому вигляді, ця доктрина була описана лише в ХХ ст. в роботах Л. Мізеса, Д. Дьорінга, Д. Боуза, Ф. Хайєка. Протягом своєї тривалої історії лібералізм постійно еволюціонував, пристосовувався до нових умов, набував нового змісту, що й пояснює його велику живучість.

Базові положення ліберальної доктрини стосуються фундаментальних засад політичної, економічної, соціальної, релігійної, культурної сфер суспільного буття. Як і будь яка ідеологія, лібералізм має свою систему цінностей, до основних з яких можна віднести: особисту свободу, індивідуалізм і індивідуальні права, вільний ринок і приватну власність, ліберальну демократію. Лібералізм проголошує історичну необхідність утвердження всебічної і якнайширшої свободи в сфері особистого життя (свобода самореалізації, самовираження), в сфері економічного життя (свобода підприємництва, торгівлі, володіння і розпорядження власністю), в сфері політичного життя (свободу обирати і бути обраним, свободу від незаконного примусу, верховенство закону і розподіл влад). Проголошуючи всебічну свободу, лібералізм надає їй часто негативного змісту, трактуючи, як «свободу від», свободу від будь якого примусу. Такі крайні форми лібералізму, як лібертаріанство та анархо-капіталізм, взагалі заперечують необхідність забезпечення будь яких позитивних свобод з боку держави, вказуючи на загрозу інтервенціонізму.

Важливою світоглядною установкою лібералізму є проголошення індивідуалізму. Суспільство є сукупністю індивідів, здатних самостійно планувати і реалізовувати свої життєві стратегії. Індивідуалізм протиставляється колективізму, етатизму і комунізму. Будь які прийняті в суспільстві стереотипи мислення й поведінки не повинні стримувати індивідуальні прагнення. Традиції, певні норми моралі, релігійні догми не повинні обмежувати свободу дій індивіда.

У зв'язку з таким баченням індивідуалізму серед прихильників лібералізму виникла дискусія щодо того, як співвідносяться суспільне благо і індивідуальні свободи. З одного боку, лише сильна й ефективна держава може гарантувати найбільш повну реалізацію прав і свобод індивіда, з іншого – для того, щоб держава була сильною й

ефективною, громадянин має делегувати їй певні повноваження щодо обмеження індивідуальних прав і свобод.

На сучасному історичному етапі проблема утвердження політичних та економічних прав і свобод особистості вважається вирішеною в розвинутих демократичних країнах і наголос робиться на культурних і соціальних правах. Шлюбні відносини, недоторканість приватного життя, права сексуальних, національних, релігійних меншин перебувають в центрі уваги розвинутих країн.

В сучасній світовій суспільній думці склався певний консенсус з приводу наявного стану і подальших перспектив лібералізму. Більшість аналітиків зазначають, що він досяг піку у своєму розвитку і в подальшому, під тиском власних протиріч, або зазнає суттєвих змін, або взагалі відійде у небуття. Подібні погляди найбільш аргументовано виклали в своїх роботах Ф. Фукуяма – «Кінець історії і остання людина» та вже згаданий І. Валлерстайн – «Після лібералізму». Останній, зокрема, пов'язує крах лібералізму з крахом ринкової економіки, яка з початком ХХІ ст. увійшла у нерозв'язні протиріччя.

Лібералізм виявив себе достатньо ефективним і перспективним у протистоянні з іншими ідеологіями ХХ ст., зокрема, з комунізмом і фашизмом. Фашистський і радянський тоталітаризм з їх повним контролем над особистістю, з запереченням індивідуального і возвеличенням колективного, навряд чи були привабливими для людей. Мільйони людських жертв, до яких призвели намагання втілити ці ідеї в реальність, засвідчили, в кінцевому рахунку, їх згубність і безперспективність. Та іронія історії полягала в тому, що здолавши своїх ідейних ворогів, лібералізм сам опинився в серйозній кризі. Здавалося б, в багатьох країнах встановилися ліберальні демократії, які юридично закріпили в своїх конституціях пріоритет прав людини, верховенство закону, вільний ринок і підприємництво, парламентські республіки. Світ глобалізується, кордони між державами стираються, свобода впевнено крокує планетою. Втім, повне й послідовне втілення ліберальних ідеалів почало призводити до суттєвих деформацій суспільного прогресу.

Лібералізм добре почувається у боротьбі за «свободу від», та не дає вичерпної відповіді на питання: «для чого свобода?», «що з нею робити?», «чи повинна свобода мати якісь межі?», «чи всі люди здатні продуктивно розпоряджатися своєю свободою?» Невже свобода заради свободи? За лібералізмом – саме так і виходить. Тому він перероджується у ліберальний нігілізм. Він руйнує всі форми колективності, а зруйнувавши, опиняється наодинці. Відоме висловлювання М. Тетчер – «суспільства не існує» ілюструє крайню нетерпимість лібералізму щодо колективізму у будь-яких його проявах.

Лібералізм у своєму логічному завершенні ставить під удар державу. Державу має замінити громадянське суспільство, яке поступово виростає за її межі і стає глобальним. Держава має десуверенізуватися, зникнути. Інтернет, нанотехнології, транснаціональна економіка, фінанси, мігруючи трудові ресурси розмивають національні держави.

Далі піддається ерозії цінність сім'ї, як форми колективної ідентичності. Сім'я у вигляді узаконеного державою і письмово скріпленого шлюбного союзу між чоловіком і жінкою не є більше обов'язковою. Формалізована сім'я, «штамп у паспорті» обмежують свободу партнерів. Цивільний шлюб є привабливою альтернативою, у якій сьогодні багато прихильників. Шлюб можуть укласти партнери однієї статі. Батьків жорстко обмежують у методах виховання дітей, не допускаються (під загрозою позбавлення батьківських прав) будь-які спроби насильства щодо дитини, примусу щодо неї. Простежується тенденція надання правам дитини пріоритету над правами батьків, що деформує й дискредитує процес виховання. У деяких країнах одностатеві сім'ї отримують право на всиновлення дітей.

Необхідність ідентифікувати себе за статевою приналежністю також обмежує свободу індивіда. Він повинен мати можливість, за бажанням, змінювати стать. В Канаді, в серпні 2017 року, узаконено, так звану, третю стать, стать «Х». Стать має також поступово зникнути. Проблема рівних прав сексуальних меншин сьогодні активно лобіюється країнами ліберальної демократії.

Лібералізм ставить під удар і саму людину. Відоме вчення Ф. Ніцше про надлюдину і є нічим іншим як концепцією подолання людини. Ліберальна ідея трансгуманізму втілюється у дослідженнях генної інженерії, у спробах вирощувати штучні людські органи, у розробках штучного інтелекту. Людина все більше має становитися сконструйованою штучною істотою. Ведуться пошуки способів якнайбільшого продовження тривалості життя.

В галузі економіки ліберальні стратегії призводять до суттєвих диспропорцій. В ліберальній економіці невиправдано велика роль надається фінансовому сектору й принижується значення реального сектора. В деяких розвинутих країнах основна доля ВВП створюється у сфері послуг, переважно, фінансових. Сьогоднішні гроші не забезпечуються товарним еквівалентом, фондові торги не здатні показати реальну вартість ресурсів. Фантастичний державний борг деяких країн, зокрема, США все більше загрожує перетворитися з економічного фарсу на економічну трагедію. Катастрофічний розрив між світовими фінансами і реальним сектором, за прогнозами значної кількості економічних експертів, в короткостроковій перспективі має призвести до обвалення світової економіки. Відомий американський

економіст, нобелівський лауреат, Нуріель Рубіні, у вересні 2017 року, заявив, що глобальна фінансова криза нікуди не зникла, а набула нових більш загрозливих рис. За його словами, спочатку держави спасали людей, підприємства і банки, тепер настала черга спасати держави. Його порада – більше держави в економіці.

Розглянуті та інші ознаки кризи ліберальних принципів та ідей підривають довіру до них в сучасному світі, сприяють реанімуванню, зокрема, консервативних підходів. В низці країн на виборах перемагають політичні сили консервативного толку. На думку багатьох суспільствознавців світова спільнота стоїть на порозі потужних соціально-економічних та політичних трансформацій.

Одержано 24.10.2017

УДК 101/008

Вікторія Анатоліївна ПЕРЦЕВА,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри українознавства факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМА СВОБОДИ ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ В УМОВАХ РАДЯНСЬКОГО ТОТАЛІТАРИЗМУ

За минулі роки ситуація в Україні змінилася кардинально. Ці зміни знайшли відображення у художній культурі нової України. Замість тотального державного контролю культури за радянських часів виникла ситуація практичного самоусунення (крім фінансового) та невтручання держави у внутрішні справи культури. Жорсткі межі допустимої творчої свободи змінилися, як зазначив Віталій Коротич «веселою істерією вільнодумства». На зміну творам, що базувались на канонах соціалістичного реалізму, прийшло мистецтво, створене на ідейно-художніх принципах модернізму і постмодернізму. Питання про історичну спадковість та долю української радянської літератури у пострадянському суспільстві має сьогодні не тільки наукову, а й соціокультурну значущість.

Українська художня культура радянських часів представляє собою складне й суперечливе, але єдине ціле, основу якого складає база для всіх елементів культури система ідейно-художніх принципів, що еволюціонує разом із суспільством. Розглядаючи проблему свободи творчості в умовах радянського тоталітаризму, необхідно, перш за все, подолати помилкову точку зору про те, що в цей час свобода була повністю відсутня. Це абсолютно неправильно. І справа навіть не в тому, що в суспільстві були художники-нонконформісти, яких система не помічала, забороняла або витісняла на периферію, а